

S Á M I R Á Đ Đ I
SAAMELAISNEUVOSTO
SAMERÅDET
COЮ3 CAAMOB
SAAMI COUNCIL

VÁHTJER JULGGAŠTUS

Váhtjer 2022

Mii, Sámiid 22. konferánssa oasseváldit, geat leat čoahkkanan Váhčirii 11.-14.08.22, julggaštit:

Dan rájes go vuosttaš sámekonferánssa lágiduvvui Johkamohkis 1953:s leat sámekonferánssat čohkken organisašuvnnaid ja ovddasteddjiid miehtá Sámi bargat sámi álbmoga boahtteáiggi ovddas.

Lea váidalahtti go vuosttaš háve 1992 rájes min ruošsabeale oappát ja vieljat eai beassa dál searvat min doaimmaide, eaige beassan searvat dán konferánsii soađi geažil.

Mii leat giitevaččat go min ovdavázzit leat leamaš nu boahtteáiggedidolaččat. Mii áigut sin barggu vuodul joatkit **nannet Sámi**. Mii jáhkkit ahte maiddái min mañisboahhtit jotket bargat sihkkarastit sámegillii ja sámi kultuvrii dan boahtteáiggi maid min álbmot dárbbáša ja ánsšáša.

Sámekonferánssat leat áiggiid čađa almmuhan julggaštusaid mat ain dál leat dehálaččat ja áigequovdilát. Mii, Sámiid 22. konferánssa oasseváldit, doarjut olles váimmus ovddeš konferánsajulggaštusaid. Mii háliidit deattuhit dáid sániid sámeapolitihkalaš bargoprográmmas man 13. sámekonferánssa Åres mearridii 1986:s:

Mii, sámit, leat oktasaš čearda, eaige riikkaid ráját galgga rihkkut min čeardda oktavuoda.

Dát lea min višuvdna ja min boahtteáiggedoaivva.

Mii leat ain dás. Mii leat doloža rájes orron Sámis ja hálddašan eatnamiid ja čáziid árvvolaččat ja várrogasat. Mii leat sámi oktavuoda liegga ja litna salla. Áillohaš-rohkki govahallá Sámi eatnan duoddariin, min natióallaluodis, ahte mii muhtomin leat šaddan

birget galbma ja garra geađgegietskamiin maid apmasat leat midjiide guođđán, muhto min sitkatvuohta ráfuha min, vel geađggi nalde nai. Mii nannet iežamet vuoigatvuođa eallit sápmelažžan, eat unnit eat ge eambo árvosaččat go eará álbmogat, ja vuoigatvuođa hábmet min iežamet boahhteáiggi.

Juoiggasteatnot Áillohačča dajahusaid:

*Sámi eatnan duoddariid,
dan sámi máná ruovttu,
galbma garra geađgegietkka,
liegga litna salla.*

Riikkarájit šadde duohta hehttehussan Covid19-pandemiija oktavuodas. Rájit earuhedje bearrašiid, sogaid ja báikkálaš servodagaid ja dagahedje gulahallama ja ovttasbarggu váddáseabbon. Dát lea leamaš gáibideaddji dakkár áiggi go duođai leat dárbbášan guhtet guoibmámet doarjaga. Mii leat okta álbmot, muhto mii vásihit ahte rájit botkejit min oktavuoda. Mii vásihit ahte min rádjerasttildeaddji oktavuoda ii vuoruhuvvo stáhtaid bealis gosa mii leat gártan boargárin. Mii eat sáhte goassege atnit maidege diehttelassan. Vuoigatvuođat maid ovddas leat dorron sáhttet jávkat, dego diimmáš muohta, jus eat leat gozuid nalde ja várjal iežamet beroštumiid. Danne lea deháleabbo go goassege ovdal čoahkkanit ja **nannet Sámi** ja lea dehálaš ahte ráját eai šat goassege leat gitta sámiide.

*Vuoi dan guorba duoddara,
dan galbma garra guovllu,
davvi geađge-, borgamáilmmi
sámi mánáid ruovttu.*

Sámiid 22. konferánsa deattuha ahte mis lea oktasaš ovddasvástáduš fuolahit sin geat eai ieža sáhte gozihit iežaset beroštumiid. **Sámi nanusvuođa** sáhtta mihtidit dan mielde movt mii fuolahit guhtet guimmiideamet, erenoamážit iežamet hearckimusaid ja rašimusaid. Mii dárbbážit eambo máhtu sápmelaččaid fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuođa birra, ja mii fertet oahpahit eambo dearvvašvuođabargiid geat máhttet sámegeiela ja dovdet sámi kultuvrra. Sámi pasieanttain lea vuoigatvuohta oazžut dásseárvosaš dearvvašvuođabálvalusaid, ja vejolašvuohta oazžut rádjerasttildeaddji bálvalusaid sáhtta leat oassin dás.

Min oktavuoda galgá leat oadjebas salla gos lea sadji, ja atnu, buot sápmelaččaide geat háliidit leat oassin das. Muhtimat leat dovdan iežaset olgguštuvvon dahje unnán bures boahdin dohko gosa eanemusat háliidivčče. Sápmelaččat geain lea iešguđetlágan sohka bealidentitehta ja seksuála sodju galget maid dovdat iežaset bures boahdin sámi sallii. Dustejednot girjáivuoda árvvolaččat ja gierdevašvuođain.

Veahkaválddálašvuohta ja illasteapmi lea hástalus sámi servodagas. Assimilášuvdnapolitihkka lea mielddisbuktán unnán luohttámuša stuoraservodahkii, ja lea dagahan jávohisvuođa veahkaválddálašvuođa ja illasteami birra. Mii jáhkkit ahte oadjebas identitehta dahká álkibun botket tabuid ja ovddidit servodatkritihka. Nannet sápmelaččaid

gullelašvuoda ja identitehta lea **nannet Sámi**. Mii dárbbasit sierra doaibmajuid vai nagodit eastadit ja vuosttaldit veahkaválddalašvuoda ja illasteami sámi servodagas.

Sápmelaččat vásihit cielaheami ja vealaheami sihke duohtamáilmmis ja digitálalaččat. Dát lea erenoamáš vahát mánáide ja nuoraide. Máhttogaskkusteapmi sámegeiela ja sámi kultuvrra birra sáhtta unnidit ovdagáttuid min birra. Mii vuordit ahte stuoraservodat ránggášta cielaheami ja rasismma sápmelaččaid ja earáid vuostá, ja ahte min mánát leat oadjebasat iežaset arenain. Oadjebas ja nanu sámi identitehta lea buoremus suodjalus mii min mánáin sáhtta leat vaššicealkámušaid ja ovdagáttuid vuostá. Oadjebas sámi identitehta sáhtta ovdánahttot ruovttus, ja skuvla- ja mánáidgárdefálaldagaid bokte mat leat vuodustuvvon sámegeillii ja sámi kultuvrii. Sámi mánát geain lea oadjebas ja nanu sámi identitehta **nannejit Sámi**. Mánát ja nuorat geain lea gullelašvuoda Sápmái välljejit álkibut orrut Sámis, dahje sirdit giela ja kultuvrra viidáseappot iežaset bearrašis, vaikko oroše ge olggobealde Sámi.

*Biegga doalvu, bieggá buktá,
duottar dat lea duottar,
duoddar duohken duoddar askkis
sámiid salla dorvu.*

Sámi luondu ja dan láhjit leat min kultuvrra, min gielaide ja min servodateallima vuoddu. Mis lea vuoigatvuoda ja geatnegasvuoda áimmahuššat luonddu ja dan láhjiid Sámis dainna lágiin ahte maiddá min mañisbohttiide báhcá luondduvuoddu. Min árbemáhttu das movt galgá ávkkástallat luonddu ja birget luonddus lea dehálaš luonddu- ja resursahálddašeami vuoddu **nanu Sámis**. Dat mearkkaša ahte min fertet váldit oahpa iežamet vuorrasiin, ja fuolahit ahte máhttu luonddu ja birgejumi birra sirdojuvvo min mánáide. Mii árvvusatnit máttuid luonddugeavaheami ja árvvuid, ja heivehit daid dan áigái mas mii ieža eallit. Mii atnit diehtaga veahkin **nannet Sámi**, muhto galgat leat dihtomielalaččat das movt dieđa lea ovdánahttojuvvon, guđe árvovuoda mielde, gii dan lea ovdánahttan ja gean várás.

Olbmuid dagahan dálkkádatrivdamat váikkuhit lundui, mas mii leat sorjavaččat. Globála váttisvuodát gáibidit globála čovdosiid. Álgoálbmogat galget beassat aktiivvalaččat oassálastit dáid čovdosiid šiehtadallamiin. Álgoálbmogin fertet mii maiddá ovddidit dihtomielalašvuoda iežamet resursageavaheami hárrái, ja ávkkástallat dan gierdogeavahanekonomiija ja iešbirgenmáhtu mii lea min kultuvrra ja árvovuodu dovdomearkan. Teknologijaovdánahttima vehkiin sáhtta dát **nannet Sámi**.

Mii hilgut resursahimu ja liigegolaheami mii lea dagahan luonddu- ja dálkkádatroasuid máilbmái. Vuoiggalaš ruoná molsun ii sáhte vuodustuvvot kolonialisttalaš vugiide. Mii gáibidit ahte álgoálbmotvuoigatvuodát doahhtaluvvojit sihke dálkkádatrivdamiid eastadeami, ja heiveheami, oktavuodas. Dálkkádatrivdamat ja olbmo doaimmat buktet maiddá ođđa šlájaid Sápmái. Mis lea vuoigatvuoda oassálastit dáid hálddašeapmái. Sápmelaččain lea vuoigatvuoda ávkkástallat ođđa šlájaiuin, ja oassálastit daid hálddašeapmái, jus dat galget hálddašuvvot resursan.

Vuoi dan golle duoddariid

*dáid jávrriid silba násttiid,
sámi mánáid divrras ruovttu,
eallin náhpečoalli*

Mis leat, álgoálbmogin, erenoamáš čanastagat ja vuoigatvuodát daidda eatnamiidda gos mii eallit, ja mat leat min birgema vuodđu. **Nannejuvvon Sápmi** eaktuda ahte eiseválddit ja eará geavaheaddjit dohkkehit min vuoigatvuodáid. Sii geat orrot guovlluin ja geavahit daid, leat vuoigatvuodaguoddit, ja galget sáhttit mearridit luonddu- ja resursageavaheami eavttuid, dan máhtu mielde mii sis lea. Sis lea vuoigatvuoha addit, dahje biehttalit addimis, dihtui vuodđuduvvui ovddalgihtii addon miehtama go lea sáhka sisabahkkemiin ja gilvaledji luonddugeavaheamis. Sis lea maiddá vuoigatvuoha oažžut oasusvuoittu sihke ođasmuvvi ja ođasmuvakeahtes resurssain guovllus.

Eretfárren ja olmmošlogu njiedjan sámi guovlluin lea áittan sámegeiela, sámi kultuvrra ja sámi eallinvuogi vuostá. Gávpgogiin lassánit vuordámušat sámi fálaldagaide ja deaivvadanbáikkiide. Dát leat dehálaččat daidda sápmelaččaide geat leat ásaiduvvan dohko, muhto dat eai sáhte mannat sámi giliid dárbbuid ovddabeallái. Eallinnávccalaš sámi báikkálaš servodagat leat **nannejuvvon Sámi** eaktun.

Árbevirolaš ealáhusat nu go boazodoallu, guolásteapmi, eanandoallu, duodji ja meahcásteapmi leat giella- ja kulturguoddit, ja dehálaččat biebmobuvttadeapmái, árvoháhkamii ja ássamii. Ođasmuvvi ja ceavzilis ealáhusat mat leat vuodustuvvon báikkálaš servodagaide, sáhttet dahkat Sámi geasuheaddjin sámi nuoraide.

Boazodoalus lea nanu kultuvrralaš ja gielalaš mearkkašupmi sámi servodagaide, ja lea ealáhusvuodđun olu bearrašiidda. Boazodoallu lea hearki guohtuneatnamiid muosehuhttimiidda ja sisabahkkemiidda, ja massá maid olu boraspiriide. Dát váikkuha ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuhtii. Mii oaivvildit ahte dálá areála- ja boraspirehálddašeapmi ii čuovo stáhta álbmotrievttalaš geatnegasvuodáid. Stáhtat fertejit ásahit oktasaš boraspire- ja areálahálddašeami, mii váldá vuoddu guohtunealáhusaid vásáhusvuodot máhtus.

Nannejuvvon Sámis ferte luondduriggodagaid reguleren leat ceavzil ja váldit vuhtii álgoálbmotvuoigatvuodáid. Báikkálaš geavaheaddjit ja vuoigatvuodaguoddit galget vuoruhuvvot jus lea resursavátni meahcceriggodagaid, sáivaguollebivddu ja luossabivddu dáfus sihke jogain ja mearas.

*Beaivi Áhči gollerisku
almmi allodagas
coahkká váibmu Eanan eatni
eallin eatnun šoavvá.*

Sámegeielat leat min divrras árbi. Dat leat dego suonat mat čatnet min oktii ovddeš sohkalađđasiiguin. Dat guddet daid árvvuid ja dan máhtu maid min máttut leat huksen duháhiid jagiid čađa.

Assimilerenpolitihkka lea dagahan ahte mánga buolvva sápmelaččat eai leat beassan oahppat sámegiela. Nu ii sáhte joatkit. Min mánát fertejit oazžut oasi giellaártnas! Visot sámi mánát galget oahppat sámegiela. Dát lea sin vuoigatvuohta, ja lea min geatnegasvuohta fuolahit ahte dát vuoigatvuohta ollašuhthojuvvo. Dát geatnegasvuohta gullá stáhtaide gos mii orrut, muhto ovddasvástádus gullá maiddá midjiide alcceseamet. **Nannejuvvo Sámis** fertejit váhnemat, bearaš muđui ja earát bargat ovttas addit sámi mánáide sámegielaid.

Sámegielgeavaheaddjit maset dađistaga doaibmanbáikkiid. Danne ferte sámegielaid sáhttit geavahit ođđa báikkiin, nu go digitála gulahallamis. Digitála ovdáneapmi addá vejolašvuođaid sihke ođđa reaiduide ja giellaoahpahussii, muhto mii dárbbasit sámi giellateknologiija. Gáibida olu ovttasbarggu giellaservodagaid, giellačehpiid ja teknologijabirrasiid gaska ovdánahttit dan teknologiija maid mii ieža oaivvildit iežamet dárbbasit.

*Mánu silbbat šelggonasat
jietnja meara márra
guovssahasat násteboagán
lottit ráidarasas.*

Mii sápmelaččat oamastit iežamet kultuvrra, ja galgat ieža hálddašit, gaskkustit ja ovdánahttit dan. Sámi dáiddárat ja kulturbargit, organisašuvnnat, festiválat ja ásahusat áimmahuššet kulturgaskkusteami, -ovdánahttima ja -ođasmahttima. Sámi dáiddárat ja kulturbargit leat dásásáii leamaš hárve mielde našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš čoagganemiin ja lávddiin. Sihke sámi ja stuoraservodaga ásahusat ja ruhtadanortnegat fertejit doarjalit sámi dáiddáriid dáiddalaš friddjavuođa. Ealli kultuvra **nanne Sámis**.

Giella ja kultuvra sáhtta vuodustit ođđa sámi ealáhusaid, nugo hutkkálaš ealáhusaid ja sámi mátkeealáhusa. Dat sáhttet ovddidit árvoháhkama mat nannejit sámi kultuvrra, identitehta ja ássama. Mis leat almmatge dárbu áimmahuššet iežamet mihtilmasvuođaid ja suodjalit iežamet kultuvrra dakkár geavaheami vuostá mii lea loavkašuhthi dahje muđui boastut. Sámi kulturdovdomearkkaid suddjen ja kommersialiseren sáhtta dušše dáhpáhuvvat min mieđihemiin, min eavttuid mielde ja go lea ávkin midjiide. Mii áigut vuostaldit sámi kulturdovdomearkkaid juohkelágan boastut geavaheami. **Sápmi nannejuvvo** ortnegiiguin mat sihkarastet dán, sámi riekteipmárdusa, našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš lágaid mielde.

Sámi báikenamat, kulturmuittut, kulturduovdagat ja bassi báikkit čájehit ássama ja luondugeavaheami Sámis duháhiid jagiid čađa. Fysalaš kulturárbi čalmmustahtta sámi leahkima ja historjjá, ja ferte dokumenterejuvvot ja bisuhuvvot. Dát lea dehálaš **nannejuvvo Sápmái**, vai mii ipmirdit iežamet vássánaiggi ja buorebut máhttit čilget ja dustet iežamet dáláaiggi, ja plánat iežamet boahpteáiggi. Lea maiddá dehálaš vai servodagat min birrasis dohkkehit ahte mis leat vuoigatvuođat ja friddjavuođat mat galget gudnejahttojuvvot.

Oassi min kulturárbbis lea amas gieđaid gaskkas. Kulturárbbi bisuheamis lea unnán ávki jus dat ii leat midjiide alcceseamet olámmuttos. Mii gáibidit máhcaheami, nu ahte min kulturárbi sáhtta dokumenterejuvvot, bisuhuvvot, dutkojuvvot ja gaskkustuvvot rievttis konteavsttas,

ja min iežamet máhtu vuodul, midjiide sápmelaččaide alcceseamet. **Nannejuvvon Sámis** ferte sámi ásašain leat gelbbolašvuohta, kapasitehta ja fysalaš infrastruktuurva fuolahit dán. Dávviid main lea alla kultuvrralaš árvu, nu go seremoniealla dávviid, lea erenoamáš dehálaš máhcahit. Dat sáhttet čilget midjiide sámi máilmmigova, ja dat leat nanu seanadansymbolat historjjálaš vearrivuoda dáfus maid mii leat vásihan.

Okta historjjá seavdnjadeamos muittuin, lea ahte min jábmit eai leat beassan vuoinjadedit ráfis. Mii diehtit ahte mánggas min máttuin leat muosehuhthtojuvvon hávderáfis, ja sin bázašat leat dolvojuvvon eret Sámis nállebiologalaš dutkama namas. **Nannešii Sámi** jus dieđášeimmet ahte min máttuid hávderáfi lea árvvolaččat máhcahuvvon.

*Vuoi dáid Dávvi duovdagiid
dán viiddis almmi ravdda
garra dálkkit juoiggadallet
máná vuohtunluđiid.*

Nannejuvvon Sámis oahppá juohke buolva min kulturárbbi, muhto sis lea maiddáii vejolašvuohta lasihit vásáhusaid mat ođasmahttet min ealli árbevieruid. Sámi ávnnaskeahkes kulturárbi leat ealli árbevierut ja máhttu mat leat geahččaluvvon, doaimmahuvvon ja sirdojuvvon buolvvaid gaskkas. Dasa gullet ee. duodji, luohti ja musihkka, biebmokultuurva, rituálat ja muitalusat. Dán áigge mii eat sáhte luohittit dušše njálmálaš sirdimii. Olu guovlluin lea kultuvrralaš jotkkolašvuohta hedjonan assilmilášuvdnapolitihka geažil. **Sápmi nannejuvvo** ortnegiiguin mat dokumenterejit ávnnaskeahkes kulturárbbi, dorvvástit dan hálddašemi, ja doalvu dan viidáseappot ođđa buolvvaide.

Oktasaš sámi álbmotválljen orgána lea **nannejuvvon Sámi** guhkesáiggi mihttu. Oktasaš sámi demokratiija eaktuda oktasaš almmolašvuođa ja servodatdigaštallama. Cealkin- ja preassafriddjavuohta leat universála olmmošvuoigatvuođat maid mii doarjut. Jus dát vuoigatvuođat ja friddjavuođat galget gustot ollislaččat sámi servodagas, de ferte media gokčat buot osiid Sámis, doaibmat iešguđetge sámegielaiiguin ja lágidit fáladagaid iešguđetge ahkejoavkkuide. Lea dehálaš muittuhit erenoamáš ehtalaš beliid mat fertejit leat álgoálbmotservodaga journalistihka vuodđun. **Nannejuvvon Sámis** sáhttá buoret sámi mediafálaldat, mángga sámegillii, láchit dili fátmasteaddji ja rabas servodatdigaštallamii.

*Vuoi dáid fávrus eatnamiid
vuoi jávrriid čuovgi čalmmiid
liegga litna eatni salla
gievvudeaddji gietkka.*

Vihttalot jagi leat mii sápmelaččat bargan riikkaidgaskasaččat ovddidit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ja friddjavuođaid, ovttasbarggus eará álgoálbmogiiguin ja lihtolaččaiguin. Mii leat rápmásat dan barggu ovddas maid mii leat bargan riikkaidgaskasaš álgoálbmotovttasbarggus. Dát lea veahkkin **nannen Sámi**. Dat lea maiddáii solidaritehtabargu, danne go eai buot álgoálbmogiin leat seamma vejolašvuođat go mis.

Sihkkarastin dihte jotkkolašvuoda fertet mii oahpahit ođđa buolvvaid, ja fuolahit čuovvoleami maiddái boahhteáiggis, bohtosiid diehtujuohkima bokte.

Duohtavuoda ja seanadeami proseassat leat bidjon johtui Norgga, Ruota ja Suoma bealde Sámis. Mii eaktudit ahte dákkár proseassa čadahuvvo maiddái Ruošša bealde. Jus dát viimmat galgá loahpahit stáhtaid garra assimilašvdnapolitihka, de ferte dát mielddisbuktit eambo go dušše symbolalaš čielggadeami. Albma seanadeapmi eaktuda ahte dasa lea duodalaš sadi, duohtavuodta miedihuvvo duohtan ja ahte váikkuhusat njulgejuvvojit. Dušše dainna lágiin sáhttet sápmelaččat álbmogin ja majoritehtaálbmot ásaht gulahallama ođđa eavttuid vuodul.

Mii áigut ieža váldit ovddasvástádusa iežamet dálááiggi ja boahhteáiggi hárrái. Dat lea min vuoigatvuodta ja min geatnegasvuodta, iežamet máttuid ektui, dálá sámi oktavuoda ektui ja min mañisbohttiid ektui. Mii dárbbasit eambo luohttámuša ja buoret ovttasdoaimama iešguđetge sámi ealáhusaid, guovlluid ja servodagaid gaskka. Mii háliidit maiddái dustet iežamet ránnjaid eará kultuvrrain dainna seamma ustillašvuodain ja gudnejahttimiin go maid mii ieža vuordit sis. Dát gáibida **nannoset Sámi**, mii fuolaha stuorát válddi ja eambo resurssaid iežamet álbmotválljen orgánaide, stuorát kapasitehta institušuvnnaide ja siviila servodahkii ja buoret kultur- ja luondduvuodđosuodjalusa.

Mii sápmelaččat eat sáhte iehčaneamet organiseret iežamet iešmearrideapmái, dálá váilevaš resurssaid vuodul. Fertejit biddjot garraset doaimabijut johtui divodit ja hukset dakkár vuodu mii lea nu gievra ahte min kultuvra sáhtta ceavzit boahhteáiggis. Dán konferánsajulggaštusas leat mii čielggadan mii min mielas dárbbášuvvo **nannen dihte Sámi**.

Mii áigut ovddastit iežamet mearridanproseassain mat gusket midjiide. Mii áigut ieža defineret makkár gelbbolašvuoda sámi mánát dárbbasit, ja ovdánahttit dan máhtu maid mii dárbbasit. Mii áigut ieža ovdánahttit iežamet kultuvrra ja kulturárbbi. Mii áigut bargat hukset ja ovddidit máhttočohkken ja -sirdášan ordnegiid, mas árbevirolaš máhttu ja diehtu beaktilit sirdášuvva buolvvas bulvii. Dieđut min birra galget leat min olamuttus. Dát lea dáhkideame sáme kultuvrra ovdáneami suvdilis vugiin. Mii áigut ieža hálddašit luonddu lánjiid doppe gos orrut, ja luonddugáržžideamit eai galgga čadahuvvot min miediheami haga. **Nannejuvnon Sápmi** eaktuda čáziid, eatnamiid ja luonddu lánjiid midjiide geat orrut dáppe.

*Sámieatnan duoddariid
daid sámi mánáid ruovttu
šearrat gearrá šealggáhallá
sámi mánáid ruoktu*

Dát julggaštus ovdanbukta Sámiid 22. konferánssa oasseváldiid dáhtu, ja mii bivdit ahte Sámeráđi miellahttoorganisašuvnnat duodaštit iežaset Sámeráđi miellahttuvuoda dan bokte ahte ratifiserejit dán deklarašuvnna iežaset alimus mearridanorgánain.